

Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie
Academy of Physical Education in Kraków

HALINA ZDEBSKA

Olympism Philosophy vs Health Values

Filozofia olimpizmu a wartości zdrowia

Zdrowe i sprawne ciało stanowi podstawowy warunek aktywności sportowej człowieka. Jednym z najistotniejszych źródeł teoretycznych współczesnego sportu jest filozofia olimpizmu. Tradycja języka potocznego często stawia znak równości między olimpizmem a igrzyskami olimpijskimi, co bynajmniej nie jest zabiegiem uprawnionym, gdyż igrzyska stanowią jedynie najbardziej spektakularny przejaw sensów i wartości przynależnych warstwie idei (filozofii olimpizmu). Pojęcie „olimpizmu” (choć nawiązuje do antycznego sportu), nie istniało w starożytności, co może się wydawać nieco zaskakujące. Wynika to z faktu, iż Grecy nigdy nie używali nazw związanych z Olimpią dla określenia idei związanych z ich sportem¹. C.Paleologos, wyjaśniając brak w starożytnym języku greckim pojęcia idei olimpijskiej czy ideologii olimpijskiej zauważa:” Jak dotąd nic nas nie upoważnia do wniosku, że starożytni Grecy sformułowali ideologię olimpijską, tj. oddzielną ideę filozoficzną, abstrakcyjnie oderwaną od zasad wychowania. Nie potrzebowali jej. Ich system wychowawczy był sam w sobie dostatecznie mądry”².

Termin ten funkcjonuje w kulturze europejskiej od końca XIX wieku.. Zgodnie z intencją Pierre de Coubertina (francuskiego humanisty i pedagoga – twórcy filozofii olimpizmu), kategoria ta oznacza przede wszystkim nowożytne podejście filozoficzne i pedagogiczne do sportu. Aktywność sportowa miała stanowić istotny czynnik w reformowaniu skostniałego systemu wychowawczego, obowiązującego we Francji (ale też w większości krajów europejskich), kładącego nacisk wyłącznie na walory intelektualne, kosztem ewidentnych zaniedbań w sferze cielesności ludzkiej. Sport miał też stanowić czynnik zrównujący ludzi, sprzyjając ich lepszemu poznaniu, a w konsekwencji – pokojowemu współistnieniu.

CIAŁO JAKO WARTOŚĆ W TRADYCJI ANTYCZNEJ

Olimpizm miał nobilitować sport, przywracając mu rangę podobną do tej, jaką odgrywał w starożytnej Grecji. Dzięki „Iliadzie” i „Odysei” Homera dowiadujemy się, jak wielką wagę ówczesny człowiek przywiązywał do dbałości o własne ciało. Tylko sprawne, zadbane ciało pozwalało sprostać wymogom rywalizacji. Istotą ideału homeryckiego człowieka było bowiem gigantyczne współzawodnictwo wielu nieśmiertelnych bohaterów o wieniec najwyższej z wszystkich cnót – arete. Arete łączyła w sobie „wszelki rodzaj wartości, które zdolne są ściągnąć na siebie uwagę innych, jak piękno fizyczne, szybkość, mądrość, sprawność wojskową czy sportową, ale też przez bogów zapewnione powodzenie w osiągnięciu jakiegoś celu, czyli po prostu sukces”³. Homerycki heros i biorący z niego przykład człowiek helleński, jest szczęśliwy wówczas, gdy wie, że jest wśród równych pierwszy – primus

¹ Lipoński W., 2000, Olimpizm dla każdego. Poznań

² Paleologos C. 1976, The Olympic Idea in Antiquity and Today, „International Olympic Academy”, Archaia Olympia, s.47.

³ Jaeger W., 1964, Paideia. PAX, Warszawa, s.39.

inter pares. W okresie pokoju zamiłowanie do współzawodnictwa znajduje swoje odbicie w agonach sportowych, stanowiących okazję do wykazywania się sprawnością fizyczną i mistrzowskim posługiwaniem się bronią, odpornością na zmęczenie, przebiegłością w walce. Kontynuacją tradycji okresu achajskiego były igrzyska w starożytnej Grecji, które poza programem sportowym, połączone były z kultem religijnym i zawodami artystycznymi. Największą sławę i autorytet społeczny uzyskały igrzyska odbywające się co cztery lata na Peloponezie, w miejscowości Olimpia w Elidzie. Były one wyrazem ideału platońskiej kalokagatii, w którym zdrowe i sprawne ciało w połączeniu z walorami moralnymi, miało stanowić rezultat oddziaływań wychowawczych. Kalos – to synonim doskonałości fizycznej, przymiotów ciała ludzi świetnie ukształtowanych do wysiłku wojennego i agonistyki sportowej. Przymiotnik agathos był określeniem człowieka doskonałego pod względem intelektu i charakteru. „Szlachetny i odkrywca ideał fizycznego piękna i fizycznej doskonałości, i na jego przykładzie formułujący się postulat moralnego piękna i doskonałości duchowej (...) to trwałe wartości, jakie grecka agonistyka wniosła do skarbcza ogólnoludzkiej kultury⁴.”

WARTOŚCI ZDROWIA I CIAŁA W COUBERTINOWSKIEJ WIZJI OLIMPizmu

Kalokagatia (podobnie jak ekecheiria -zasada pokoju bożego oraz arete i szlachetny agon), wywarła największy wpływ na Coubertinowską wizję olimpizmu. „Pierwszą, najbardziej istotną cechą zarówno antycznego, jak i nowożytnego olimpizmu jest dążenie do tego, aby stał się on kultem, religią. Antyczny atleta czcił swoich bogów modelując ciało przy pomocy ćwiczeń, podobnie jak to czyni z posągami rzeźbiarz. Postępując podobnie, współczesny sportowiec rozśławia swoją ojczyznę, swoją rasę, swój sztandar⁵. Twórca olimpizmu postrzegał nowoczesnych atletów jako pewnego rodzaju elitę, wyróżniającą się walorami ciała. „Ruchowi olimpijskiemu – towarzyszy kształtowanie się arystokracji, elity pochodzenia egalitarnego, określonej jedynie przewagą ciała i właściwościami fizycznymi podniesionymi do określonego poziomu wolą doskonalenia się⁶ – pisał.

Realizacja ideału kalokagatii zakładała troskę o piękne, harmonijnie ukształtowane ludzkie ciało. Kanony piękna, któremu bezwzględnie towarzyszyć miała wzniosłość i czystość moralna tworzyli artyści. Antyczny stadion nauczył Greków traktowania nagiego ciała w sposób naturalny. Pod wpływem Pitagorejczyków (dla których piękno- to właśnie harmonia, proporcja i liczba) Grecy zaczęli nazywać piękno „symetrią” czyli współmiernością. Proporcja stanowiła obiektywną podstawę wszelkiego piękna. Coubertin pozostaje wierny klasycznemu rozumieniu piękna, a formułowaniu jego kanonów posługuje się pojęciami takimi jak: równowaga, harmonia, wzniosłość, symetria. Dał temu wyraz w „Odzie do sportu”, pisząc : „O Sporcie, ty jesteś Piękno! Tyś architektem tej budowli ludzkiego ciała, które oddane niskim żądom warte jest pogardy, a rzeźbione szlachetnym wysiłkiem staje się czarą wzniosłości. Żadne piękno nie może istnieć bez proporcji i równowagi, a tyś jest mistrzem niezrównanym obydwu, gdyż ty stwarzasz harmonię, ty nadajesz rytm ruchom, ty siłę zdobisz wdziękiem, a gibkość nasycasz mocą⁷.”

Sprostanie obowiązującym w starożytności kanonom piękna ciała ludzkiego, wymagało też od ówczesnych artystów odpowiedniego sposobu jego prezentacji. Twarz olimpionika wykrzywiona grymasem wysiłku, uchybiałaby ogólnie panującym wówczas zwyczajom, zakłócałaby ład i harmonię. Według Coubertina, architektura ludzkiego ciała może podlegać ocenie obiektywnej. Uzyskuje wartość dopiero wówczas, kiedy została uformowana w trakcie szlachetnego wysiłku. Ujawnia się tutaj grecka szkoła estetyki (biorąca początek od Homera), łącząca piękno z dobrem⁸. Podejście to stanowi główny filar nowożytnego olimpizmu. To, co przed wiekami zaproponował Platon: gimnastykę służącą wychowaniu ciała – i muzykę – służącą rozwijaniu walorów duchowych, w prostej linii miało zostać przeniesione do olimpizmu, również dzięki wysyceniu go treściami kulturowymi, opartymi na związkach piękna i dobra, ciała i ducha.

⁴ Biliński B., Antyczni krytycy antycznego sportu, „Meander” cz.1/1956, s.291

⁵ Coubertin P., Filozoficzne podstawy nowożytnego olimpizmu, tłum. G.Młodzikowski, w: Almanach PKOL, Warszawa 1988, s.46.

⁶ Tamże, s.47

⁷ K.Zuchora (red.). 1996. Coubertin P. Oda do sportu. Warszawa

⁸ Zuchora K., 1996., Dalekie i bliskie krajoznawstwo sportu. WSiP, Warszawa

W „Oda do sportu” odnajdujemy przesłanie, będące sformułowanym wprost wyrazem troski o zdrowie, ale które może być też traktowane jak przestroga, znacznie wybiegająca w przyszłość: „O sporcie, tyś jest Postęp! By moc ci służyć, człowiek musi stale rozwijać ciało i rozwijać ducha. Musi przestrzegać najwyższej higieny: wyrzec się wszelkich zbytecznych nadużyć. To ty mu wpajasz te mądre zasady, które wzbraniając mu naruszać zdrowie, wysiłek jego uczynią skutecznym”⁹. Aktywność sportowa wprzęgnięta w zasady olimpizmu miała też służyć wzmocnieniu gatunku ludzkiego, uodpornieniu człowieka na choroby i niwelowaniu wszelkich niedoskonałości - „O Sporcie! Tyś Płodnością! Ty wiesz krótką i szlachetną drogą do poprawienia gatunku ludzkiego, niszcząc zalążki czyhających chorób, prostując wszelkie ułomności ciała” – pisał Coubertin¹⁰.

WSPÓŁCZESNY OLIMPIZM A ZDROWIE I CIAŁO

Współczesny ruch olimpijski, mający już ponad stuletnią tradycję, nawiązuje do ideowych korzeni, interpretując olimpizm jako „filozofię życia, która uwydatnia i łączy w jedną zrównoważoną całość wartości ciała, woli i umysłu. Łącząc sport z kulturą i edukacją, olimpizm szuka dróg do stworzenia modelu życia opartego na zadowoleniu i radości z wysiłku, edukacyjnej wartości dobrego przykładu i poszanowaniu dla uniwersalnych, podstawowych zasad etycznych”¹¹. Współczesny olimpijczyk, jako byt realny, funkcjonuje i kontaktuje się z innymi podmiotami, uczestniczącymi w stadionowych zmaganiach przez aktywną cielesność, służącą innym celom, niż w życiu pozasportowym. Cielesność ludzka służy tutaj dążeniu do mistrzostwa sportowego, posiada więc charakter stricte instrumentalny (użyteczny). Każdy akt sportowy stanowi poddanie physis zawodnika specjalnej próbie, weryfikującej jego zdolności do sprostaną wymogom rywalizacji, która staje się celem nadrzędnym. Zdrowe, sprawne ciało stanowi warunek podstawowy. „Kiedy teatr podążył w stronę dominacji wartości duchowych, zsymbolizowanych językiem, dramatyczną akcją i działaniem psychologicznym aktora, sport zawładnął sferą cielesności” – pisze J.Lipiec¹². Ruch ludzkich ciał (specjalnie przygotowywanych w trakcie żmudnego treningu), stawia organizmowi człowieka wysokie wymagania. Rywalizacji balansującej czasem na granicy możliwości psychofizycznych człowieka, jakże często towarzyszy grymas twarzy, będący wynikiem wyczerpania, bólu, czy rozpacz z przegranej. Dzisiaj piękno sportu przybiera postać odmienną od utartych w starożytności kanonów piękna statycznego. Piękno ruchu biegnącego zawodnika może zostać uchwycone wyłącznie w trakcie biegu. W żadnym wypadku nie przypomina ono piękna postrzeganego jako „stanu rzeczy” intencjonalnie spreparowanego, służącego jedynie teoretycznemu opisowi. Temu służy właśnie współczesny spektakl olimpijski. Jak pisze J.Lipiec „Na pytanie : po co istnieją zawody olimpijskie? – filozofia olimpizmu podsuwa najprostszą odpowiedź: aby poddać ich autorów właśnie próbie piękna (sprawności, siły, prędkości, gibkości, refleksu, gracji, równowagi).(...) W ten sposób powstaje więc olimpizm jako sztuka organizacji piękna dynamicznego. Dzięki aranżacji autentycznej walki o prymat w świecie symbolicznym (z laurem jako nagrodą), zostaje uruchomiony teatr samoprezentacji walorów ludzkiej żywotności”¹³.

ZAKOŃCZENIE

Dla człowieka jako gatunku olimpizm ciągle jest jednym z możliwych sposobów przeżywania radości życia, w którym zdrowe, sprawne ciało modelowane i kształtowane w trakcie aktywności fizycznej, sprzyja samodoskonaleniu jednostki i jej dążeniom do osiągnięcia egzystencjalnej pełni. Sprawdza też jej możliwości indywidualne nie tylko w trakcie sportowego agonu, ale też w rozumieniu i odkrywaniu sensu sportu. Filozofia olimpizmu podkreślająca nierozłączność walorów cielesnych i moralnych, traktuje człowieka holistycznie, stanowi przeciwwagę dla postrzegania sportowca w kategoriach „biomaszyn”, służącej wytwarzaniu coraz bardziej wyśrubowanych wyników. Pozwala też dostrzec związku współczesnego sportu z jego historycznymi poprzednikami, traktowania go jako

⁹ Coubertin P. Oda do sportu

¹⁰ Tamże.

¹¹ Karta olimpijska, Warszawa 1980

¹² Tamże, s.86.

¹³ Lipiec J., 1999, Filozofia olimpizmu, Warszawa, Wyd.Sprint s. 134.

środek, a nie cel sam w sobie. Takie podejście ma kapitalne znaczenie również w zakresie kształtowania postaw wobec dbałości o zdrowe, sprawne ciało człowieka.

BIBLIOGRAFIA

1. Biliński B., Antyczni krytycy antycznego sportu, „Meander” cz.1/1956
2. Coubertin P., Filozoficzne podstawy nowożytnego olimpizmu, tłum. G. Młodzikowski, w: Almanachach PKOL, Warszawa 1988
3. Jaeger W., 1964, Paideia. PAX, Warszawa
4. Karta olimpijska, Warszawa 1980
5. Lipiec J., 1999, Filozofia olimpizmu, Warszawa, Wyd. Sprint
6. Lipoński W., 2000, Olimpizm dla każdego. Poznań
7. Paleologos C. 1976, The Olympic Idea in Antiquity and Today, „International Olympic Academy”, Archaia Olympia
8. Zuchora K. (red.). 1996, Coubertin P. Oda do sportu. Warszawa
9. Zuchora K., 1996., Dalekie i bliskie krajobrazy sportu. WSiP, Warszawa

STRESZCZENIE

Każdy akt sportowy stanowi ekspresję cielesności ludzkiej, weryfikuje możliwości sprawnego (zdrowego) ciała, jego zdolność do sprostania wymogom sportowej rywalizacji. Filozofia olimpizmu stworzona przez francuskiego humanistę Pierre de Coubertina posiada fundamentalne znaczenie dla źródeł teoretycznych współczesnego sportu. Olimpizm miał nobilitować sport, przywracając mu rangę podobną do tej, jaką pełnił w starożytnej Grecji, gdzie mariaż zdrowego wysportowanego ciała z walorami moralnymi, stanowił podstawę realizacji platońskiego ideału kalokagatii. Współczesny ruch olimpijski, choć funkcjonuje w zupełnie odmiennych warunkach, nawiązuje do tradycji Coubertinowskiej, a respektowanie wartości zdrowia i ciała stanowi jeden z mierników wierności olimpijskim ideałom.

SUMMARY

Every sports act is an expression of human corporality; it verifies the capabilities of a fit (healthy) body, its ability to fulfill the requirements of sports competition. Philosophy of Olympism, created by a French humanist Pierre de Coubertin, is of fundamental significance to theoretical sources of modern sport. Olympism was to elevate sport, restoring the rank it had in ancient Greece, where a fit body combined with moral values stood for a basis for realization of the Platonian ideal of *kalos kagathos*. Although modern Olympic movement functions in totally different conditions, it refers to the Coubertinian tradition, and respecting health and body values is one of the criteria of being faithful to Olympic ideals.